

Kalbiniai ir kultūriniai lietuvių meninių tekstų deminutyvų ypatumai ir vertimas į prancūzų kalbą

Aurelija Leonavičienė

Germanistikos ir romanistikos katedra

Vytauto Didžiojo universitetas

Donelaičio g. 52

LT-44244 Kaunas, Lietuva

El. paštas: a.leonavicienne@hmf.vdu.lt

Anotacija

Straipsnyje aprašomi lietuvių meninių tekstų deminutyvai, jų kiekybinis pasiskirstymas, reikšmių įvairovė ir vertimo į prancūzų kalbą strategijos. Intralingvistinę ir kultūrinę reikšmę turintys mikrostruktūriniai tekstų vienetai – deminutyvai, laikomi išskirtiniu stilistiniu lietuvių meninių tekstų požymiu, padedančiu perteikti tekstų lyrizmą, emocionalumą, tarpasmeninius ryšius, emocinę pasaulio pajautą. Tiriamąją medžiagą sudaro lietuvių autorių (R. Granausko, R. Gavelio, A. Landsbergio, J. Kunčino, V. Juknaitės ir kt.) novelės ir jų vertimai į prancūzų kalbą, publikuoti 2003 metų lietuvių novelių vertimų antologijoje „Des âmes dans le brouillard“ ir 2000–2012 metais Prancūzijoje išleistuose lietuvių kultūros leidinio „Cahiers Lituanien“ numeriuose. Paskutiniųjų dvylikos metų vertimų į prancūzų kalbą analizės rezultatai leidžia tvirtinti, kad deminutyvų vertimas nėra vien kalbinis veiksmas, bet sociokultūrinio konteksto, ekstralingvistinių ir lingvistinių situacijų determinuota kultūrinė ir kalbinė transpozicija, kurią vertėjai realizuoja taikydami gramatines, semantines ir pragmatines vertimo strategijas. Šių strategijų analizė atskleidžia gimtakalbių prancūzų vertėjų kūrybinius ir kai kuriuos neapdairius sprendimus, o patį vertimą leidžia traktuoti kaip daugiasluoksnį hierarchinį procesą.

Raktažodžiai: deminutyvai, reikšmė, ekspresyvioji leksika, vertimo strategija, sociokultūrinis kontekstas, kultūrinė transpozicija

1 Įvadas

Kalboje, ypač kiekybiškai dažnesniuose jos reiškiniuose, atsispindi tautos kultūra, pasaulio suvokimas, tikrovės interpretavimas. Pasak vertimo teorijos pradininko E. Nidos, žodžiai, atskirti nuo lokalių kultūros reiškinių, kuriuos jie simbolizuoja, negali

būti tiksliai suprasti (1945, 207), taigi negali būti išreikštos jais implikuojamos kalbinės ir kultūrinės reikšmės.

Lietuvių kalbai būdinga gausi ekspresyvioji leksika, kurios „semantinėje struktūroje vyrauja konotacinis elementas“ (Zabarskaitė 2006, 178). Viena iš ekspresyvosios leksikos rūšių – deminutyvai. „Deminutyvų gausumas, emocingumas, lietuviškumas yra tos ypatybės, kurios ypač daug sunkumų kelia vertėjams“ (Macienė 2007, 97). Lietuvių kalbos deminutyvų tyrėja J. Macienė teigia, kad deminutyvas „yra emocinės reikšmės žodis, sudarytas su specialia priesaga“, dažniausiai „jis pavadina mažą arba malonų asmenį, daiktą ar reiškinį, tačiau greta šių darybinių reikšmių kontekste neretai išryškėja ir kitos, pavyzdžiui, didumo ar ironijos reikšmės“ (Macienė 2006, 89). Panašiai deminutyvai apibrėžiami ir „Dabartinėje lietuvių kalbos gramatikoje“. Jais „laikomi priesagų vediniai, padaryti iš daiktavardžių ir žymintys tą patį ar bent tos pačios rūšies dalyką kaip ir pamatinis žodis, tačiau paprastai skirtingo dydžio (dažniausiai – mažesnį, rečiau – didesnį) ar bent taip nusakytą, kad būtų matyti to dalyko vertinimas bei su juo susijusios emocijos, kurios gali būti kuo įvairiausios (nuo pasigėrėjimo iki pasibjaurėjimo)“ (2006, 87). Pasak J. Macienės, mažybiniai maloniniai žodžiai „gali būti išvedami beveik iš visų daiktavardžių su maždaug aštuoniasdešimt priesagų“, iš kurių šešiolika yra daugiau ar mažiau būdingos bendrinei kalbai (2007, 98). Kaip ir kitų sintetinių kalbų, turinčių nemažai darybos afiksų, lietuvių kalbos deminutyvų darybos reikšmė priskirtina intralingvistinei reikšmei, kalbos sistemos ypatybei, tačiau dėl konotacinio turinio ji atlieka svarbų vaidmenį – tekstuose padeda perteikti emocinį vertinimą, kultūrinę reikšmę. „Darybinių priemonių gausa emociniam vertinimui reikšti“, kaip teigia A. Gudavičius, „lietuvių kalboje leidžia kalbėti apie pabrėžtinai emocinį lietuvių santykį su pasauliu“ (2000, 142), kuris ypač atsispindi meniniuose tekstuose. Teksto prasmės ir reikšmių visumos požiūriu, dažnas mikrostruktūrinių teksto vienetų – deminutyvų, vartojimas literatūroje leidžia juos tyrinėti kaip lietuvių meninių tekstų lyrizmo, emocionalumo, tarpasmeninių ryšių raiškos požymį, atskleidžiantį kultūrinį savitumą. Kultūriškai tekstuose įprasmintas deminutyvų vartojimas tampa nemenku iššūkiu kitakalbiams vertėjams.

Nors deminutyvai kelia nemažai problemų vertėjams, jų vertimas į kitas kalbas, ypač į romanų, Lietuvoje iki šiol nėra išsamiai nagrinėtas. Iš atliktų tyrimų paminėtinas ispanų vertimo tyrėjos C. Caro Dugo straipsnis apie B. Sruogos „Dievų miško“ deminutyvų vertimą į ispanų kalbą (2010, 56–63), A. Leonavičienės, J. Valeikaitės S. T. Kondroto „Žalčio žvilgsnio“ deminutyvų vertimo į prancūzų kalbą polinkų analizė (2012, 89–97). Negausūs tyrimai iki šiol neleidžia daryti didesnių išvaidų apie lietuvių kalbos deminutyvais reiškiamų sociokultūrinių reikšmių perteikimą vertimuose į romanų (ispanų, prancūzų, italų ir kt.) kalbas. Norėtųsi manyti, kad šiame straipsnyje aprašyta

deminutyvų vertimo į prancūzų kalbą analizė praplės ankstesnius tyrimus ir atsakys į naujai iškeltus deminutyvų vertimo klausimus.

Šio tyrimo objektu pasirinkti lietuvių autorių novelėse vartoti deminutyvai ir jų vertimas į prancūzų kalbą. Tiriamąją medžiagą sudaro penkiolika lietuvių autorių (R. Granausko, J. Savickio, G. Radvilavičiūtės, V. Juknaitės, S. Parulskio, R. Gavelio, J. Biliūno, J. Kunčino, S. Šaltenio, J. Grušo, A. Landsbergio, J. Vaičiūnaitės ir kt.) novelių ir jų vertimai į prancūzų kalbą, publikuoti 2000–2012 metais Prancūzijoje leidžiamame lietuvių kultūros leidinyje „Cahiers Lituanienis“ ir 2003 metų lietuvių novelių vertimo antologijoje „Des âmes dans le brouillard“. Lietuvių meninius tekstus, kurių bendra apimtis – 156 puslapiai, daugiausia vertė gimtakalbiai prancūzų vertėjai. Analizės tikslas – išnagrinėti tiriamosios medžiagos kiekybinį deminutyvų vartojimą, jų darybos produktyvumą ir reikšmes, aptarti deminutyvų kultūrinį savitumą ir jų vertimo į prancūzų kalbą strategijas. Atliekant kiekybinę, analitinę ir gretinamąją analizę, deminutyvai traktuojami ne kaip kalbų skirtumo ar tarpkalbinio deficito problema (analitinė prancūzų kalba turi žymiai mažiau deminutyvų nei afiksų gausumu pasižyminti lietuvių kalba), bet kaip vertimo problema, kelianti kalbinių ir kultūrinių sunkumų vertėjams. Tiriamojo objekto specifika lemia deminutyvų atrankos metodologinį savitumą. Turint omenyje, kad deminutyvų reikšmės atsiskleidžia tik sakinio ar pasakymo kontekste, tiriamųjų tekstų vienetai buvo rinkti atsižvelgus į platesnį makrostruktūrinį kontekstą, konkrečiai realizuotą jų reikšmę. Straipsnyje nagrinėjami tik daiktavardiniai deminutyvai, atskirti nuo kitų formaliai į deminutyvus panašių negrynųjų deminutyvų ar deminutyvo reikšmės neturinčių leksinių vienetų, pavyzdžiui, *suknelė*, *viščiukas*, *kavos puodukas*, *arbatos puodelis*, *vaikų darželis* ir kt. Aprašant deminutyvus remiamasi lietuvių lingvistų (J. Macienės, A. Gudavičiaus, J. Zabarskaitės ir kt.), prancūzų lingvistų (S. Bidaud, M. Grevisse'o, M. Arrivé, F. Gadet, M. Galmiche'o ir kt.), vertimo tyrėjų (A. Chestermano, U. Eco, M. Baker, G. Mounino ir kt.) darbais.

2 Kiekybinė tiriamosios medžiagos deminutyvų analizė ir vertimo galimybės

Atlikus 15 tiriamųjų novelių, t. y. 156 puslapių, analizę, aptikta 430 deminutyvų, sudarytų su 13 priesagų: *-elis*, *-ė* (198); *-ėlis*, *-ė* (72); *-(i)ukas*, *-ė* (57); *-(i)utis*, *-ė* (44); *-ytis*, *-ė* (39); *-aitis*, *-ė* (8); *-iokas*, *-ė* (3); *-(i)ūkštis*, *-ė* (3); *-ušis*, *-ė* (2); *-ėzas* (1); *-užis*, *-ė* (1); *-iotė* (1); *-ulis*, *-ė* (1). Gautas bendras pavyzdžių skaičius yra reprezentatyvus, juo remiantis galima nustatyti deminutyvų vartojimo meniniuose tekstuose ypatumus ir vertimo į prancūzų kalbą strategijas. Kiekybinės analizės rezultatai produktyviausiomis priesagomis leidžia laikyti *-elis*, *-ė* (sudaro 46 proc. arba beveik pusę visų daiktavardžių deminutyvų), *-ėlis*, *-ė* (sudaro beveik 17 proc. daiktavardžių deminutyvų), *-(i)ukas*, *-ė*

(13,2 proc. nagrinėjamų deminutyvų), **-(i)utis, -ė** (10,2 proc. daiktavardžių deminutyvų) ir **-ytis, -ė** (9 proc. nagrinėtų deminutyvų), kurie kartu sudėti sudaro apie 95,4 proc. visų nagrinėjamų pavyzdžių. Likę deminutyviniai vediniai su priesagomis **-aitis, -ė; -iokas, -ė; -(i)ūkštis, -ė; -ušis, -ė; -ėzas; -užis, -ė; -iotė; -ulis, -ė** sudaro tik 4, 6 proc. visų nagrinėjamų pavyzdžių. Gauti meninių tekstų daiktavardžių deminutyvų pasiskirstymo duomenys atspindi „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ teiginius, kad „nuo dviejų penktadalių iki pusės kiekvienoje grožinės literatūros knygoje pavartotų deminutyvinių daiktavardžių turi priesagą **-elis, -ė**“ (2006, 88) ir, kad priesaga **-ėlis, -ė** „yra maždaug du kartus retesnė negu priesaga **-elis, -ė**, ir ją turintys vediniai grožinės literatūros kūrinių kalboje sudaro apie vieną penktadalį (o dažnai ir daugiau) ten vartojamų deminutyvinių daiktavardžių“ (2006, 90). Didelė tiriamosios medžiagos daiktavardžių deminutyvų gausa (430 pavyzdžių penkiolikoje lietuvių novelių) leidžia šiuos vienetus laikyti diferenciniu stilistiniu lietuvių meninių tekstų požymiu, į kurį turėtų kreipti dėmesį šių tekstų vertėjai.

Nors deminutyvai gausiai vartojami visuose tiriamuosiuose meniniuose tekstuose, tačiau atskirose novelėse jų skaičius skiriasi. Daugiau jų pasitaikė R. Granausko, V. Juknaitės, A. Landsbergio, R. Gavelio, S. Šaltenio tekstuose. Pavyzdžiui, tiriamojoje R. Granausko novelėje deminutyvai buvo aptikti net vienas po kito ėjusiuose sakiniuose:

- (1) *Tačiau trobelėj tebegyveno Uršulėlė, kuprota senučiukė, kuri, kol gyva, nežadėjo niekur iš čia keltis. Pirmą kartą, kai jis atvažiavo su Irena, trobelė jam pasirodė nepaprastai jauki ir miela. Ji stovėjo gal už kelių šimtų metrų nuo Irenos tetos namo, ant mažos nuošliaunios kalvelės. Prie durų augo dvi liepos, kitoj pusėj – kelios obelys. Buvo pavasaris, obelys jau žydėjo, ir dėl to žydėjimo sodybėlė pasirodė Vaitkui keliskart gražesnė. (Gra 262)*

Nevienodą deminutyvų pasiskirstymą tekstuose lėmė rašytojo pasirinkta tematika ir individualus meninis stilius.

Atlikus visų 430 deminutyvų kontekstinių reikšmių analizę, nustatyta, kad 265 daiktavardžių deminutyvai turėjo mažybinę reikšmę, 127 deminutyvai – maloninę reikšmę, 17 deminutyvų – mažybinę ir maloninę reikšmę, 15 deminutyvų – ironijos reikšmę, 5 deminutyvai – menkinamąją reikšmę ir 1 deminutyvas – didumo reikšmę. Ši kiekybinė analizė vyraujančiomis reikšmėmis leidžia laikyti mažybinę (ją turėjo beveik 62 proc. tiriamųjų deminutyvų) ir maloninę reikšmę (beveik 30 proc. deminutyvų). Nors, priklausomai nuo konteksto, tas pats vedinys gali turėti ir mažybinę, ir maloninę reikšmę, atliekant tyrimą visos deminutyvų reikšmės buvo diferencijuotos atsižvelgus į platesnį kūrinių kontekstą, į tekste realizuotą deminutyvo reikšmę. Teigiamai ir

neigiamai konotuoti deminutyvai paprastai kelia nemažai klausimų meninių tekstų vertėjams. Todėl neatsitiktinai nuo pat vertimo mokslo pradžios teoretikai svarstė konotacinę reikšmę turinčių leksinių vienetų vertimo klausimus. G. Mouninas, vertimo teoriją grindęs originalo ir vertimo tekstų opozicija, teigė, kad, jei išversti neįmanoma, tai devynis kartus iš dešimties omenyje turima konotacija (1963, 168). G. Mouninas rėmėsi L. Bloomfieldo teiginiu, kad bet kurią denotacinę reikšmę, be abejonės, galima perteikti kita kalba (Bloomfield 1955, 277–278). Kur kas daugiau vertimo sunkumų kelia konotacinė reikšmė. Konotacija, kaip teigia G. Mouninas, tarsi dar labiau pagilina kalbas skiriančią prarają, kuri ir taip yra labai gili dėl kultūrų materialinių ir subtiliausių pasaulio sampratos (interpretacijos) skirtumų.¹ Nors šiuolaikinėje vertimo teorijoje dažnai atsisakoma originalo ir vertimo tekstų opozicijos, ji keičiama įvairių tarp sisteminių, tarpkultūrinių ir socialinių kontekstų nagrinėjimu, aptardama „kultūrinių ypatumų“ perteikimo problemą. M. Baker nurodo, kad ją dažnai lemia originalo ir vertimo kalbos žodžių, turinčių kultūrinę reikšmę, skirtingas prasmės suvokimas, nevienodos tarpasmeninių santykių perspektyvos, ekspresyvosios leksikos skirtumai (1992, 22–25). Panašios nuomonės laikosi ir U. Eco teigdamas, „kad vertimą lemia ne tik lingvistinis kontekstas, bet ir kažkas kita anapus teksto – tai, ką mes pavadinysime informacija apie pasaulį arba enciklopedinėmis žiniomis“ (2007, 131).

Perteikdami originalo kultūrinę reikšmę, vertėjai remiasi savo kalbos sistemos ir stilistinėmis išgalėmis, ieško kalbinių ir kultūrinių vertimo sprendimų. Palyginti su didelę deminutyvų priesagų skaičių turinčia lietuvių kalba, analitinė prancūzų kalba turi menkesnes deminutyvų darybos išgales, mažiau jų vartojama originaliuose meniniuose tekstuose. Prancūzų lingvistai teigia, kad priesaginiai deminutyvų vediniai prancūzų kalboje dažniausiai turi mažiškinę (*garçonnet* ‘berniukas, berniukėlis’ ir kt.), maloninę (*frérot* ‘broliukas’, *sœurlette* ‘sesutė’, *Pierrot* ‘Pjero’ ir kt.) (Arrivé, Gadet, Galmiche 1986, 232–233) arba menkinamąją reikšmę (*laid* ‘negrąžas, bjaurus’ – *laideron* ‘baidyklė’ ir kt.) (Grevisse 1993, 202). Priklausomai nuo konteksto ir vartojimo funkcijos, prancūzų kalbos deminutyvai gali perteikti ne tik mažiškinę, maloninę, menkinamąją reikšmę, bet ir ironiją. Kaip ir kitose kalbose, prancūzų kalbos daiktavardžių deminutyvų priesagos modifikuoja daiktavardžio šaknies reikšmę, suteikia jai papildomų turinio niuansų. Lingvistas M. Grevisse’as dažniausiai mini šias daiktavardžių deminutyvų priesagas: *-et, -ette* (*ballonnet* ‘kamuoliukas, balionėlis’, *jardinnet* ‘sodelis’ ir kt.), *-elle* (tarminės vyriškos giminės priesagos *-iau* moteriška giminė: *tourelle* ‘bokštelis’, *ruelle* ‘gatvelė’ ir kt.), *-on* (*ânon* ‘asiliukas’, *souillon* ‘suskretėlis, -ė’ ir kt.), *-ot, -otte* (*billot* ‘kaladė, trinka’, *Pierrot* ‘Pjero’ ir kt.), *-ule* (*ridule* ‘raukšlėlė’, *arbricule* ‘medelis’ ir kt.) (1993,

¹ <...> *les connotations viennent recreuser le fossé qui sépare les langues, fossé déjà creusé profondément par les différences les plus matérielles entre civilisations, par les différences les plus subtiles entre «visions du monde».* (Mounin 1963, 167–168).

211–222). Kitos deminutyvų priesagos, kaip teigia M. Grevisse'as, dabartinėje prancūzų kalboje laikytinos neproduktyviomis, tačiau ankstesniais kalbos raidos laikotarpiais su jomis buvo išvesta ir iki šiol išliko nemažai deminutyvų vedinių: *-ille* (*brindille* 'šakelė' ir kt.), *-in, -ine* (*Colin* (de *Nicolas*) 'maž. vardo Nikola forma Kolen'), *-eau* (*chevreau* 'ožiukas', *chemineau* 'bastūnas' ir kt.) (1993, 211–215). Be išvardintų priesagų, A. Niklas-Salminen dar mini priesagą *-iche*, su kuria taip pat padaromi daiktavardžių deminutyvai (*barbe* 'barzda' – *barbiche* 'barzdelė') (1997, 54). Esant nedideliame prancūzų kalbos deminutyvų priesagų skaičiui ir menkesniam jų produktyvumui, prancūzų kalbos maloninės, mažiškos ir kt. reikšmės neretai perteikiamos konotuotais nepriesagintais leksiniais vienetais (*mamie* 'senelė', *tonnon* 'dėdulė' ir kt.) arba analitinėmis formomis (*une petite maison* 'namelis', *un petit banc* 'suolelis' ir kt.).

Didelė daiktavardžių deminutyvų gausa lietuvių meniniuose tekstuose padeda atskleisti lietuvių pasaulėjautą, kūrybinių lyrizmą ir tam tikrą kultūrinę aplinkos interpretaciją. Todėl verčiant tekstus arba, kaip pasakytų F. Schleiermachers, stengiantis „atvesti autorių pas skaitytoją“ (cituota iš P. Ricoeur 2010, 31), vertėjui tenka įvertinti stilistinę deminutyvų funkciją, kalbinę ir kultūrinę reikšmę ir pasirinkti vertimo kalboje ir kultūroje tinkamiausią vertimo strategiją. Ne veltui U. Eco vertėją traktuoja kaip „derybininką“, priverstą derėtis su autoriumi, tekstu, skaitytoju, leidėju. Teoretikas teigia, kad nuolatos atkakliai derėdamasis su originalo tekstu, vertėjas turi nuspręsti, kurias prasmes pasirinkti, o kurių atsisakyti (2003, 83).

3 Kalbinė ir kultūrinė deminutyvų analizė, jų vertimas į prancūzų kalbą

Lietuvių meninių tekstų deminutyvai kelia nemažai problemų prancūzų vertėjams. Renkant tiriamosios medžiagos deminutyvus ir nagrinėjant vertimo tekstus pastebėta, kad gimtakalbiams prancūzų vertėjams buvo nelengva skirti tikruosius deminutyvus nuo nedeminutyvų. Štai, tarkime, A. Landsbergio novelės vertime (vertė Muriel Puig) *karvelis* (pranc. *un pigeon*) buvo palaikytas *karvės* (pranc. *une vache*) deminutyvu. Tad skaitant vertėjos interpretaciją ir lyginant ją su originalo tekstu, logiškai kyla klausimas, iš kur pačiame Kauno centre, Laisvės alėjoje atsirado karvės išmatos:

- (2) <...> vaikėzai pakrinka Laisvės alėja, aš pastveriu vieną su plakatu „laisvės“! Jo marškiniai plyšta, dievulėliau, **karvelio šūdas!** (Lan 190)
Les jeunes se dispersent dans l'allée de la Liberté, j'en attrape un qui porte une pancarte «liberté»! Sa chemise est déchirée, mon Dieu, de la bouse de vache! (Land 130–131)

- (3) <...> vaikystės dienos, man Levoniukas sakė, ištepk veidą **karvelio šūdu**, pasėdėk prieš saulę ir strazdanos pranyks, melavo, rupūžė! (Lan 189–190)
Jours de mon enfance, Levoniukas m'avait dit: enduis-toi le visage de bouse de vache, assieds-toi au soleil et tes tâches de rousseur disparaîtront, il a menti, le crapaud! (Land 130)

Atliekant analizę, surinktų tiriamosios medžiagos deminutyvų vertimas nagrinėjamas remiantis A. Chestermano (1997) strategijų klasifikacija, kurioje skiriama po dešimt gramatinių, semantinių ir pragmatinių strategijų. Išnagrinėjus 430 pavyzdžių, pastebėta, kad verčiant lietuvių autorių tekstų deminutyvus, buvo taikytos aštuonios skirtingos A. Chestermano aprašytos strategijos, iš kurių vienos leido perteikti deminutyvo reikšmę (pavyzdžiai sudaro 43,3 proc. visų nagrinėjamų pavyzdžių), kitos – ją neutralizavo (56,7 proc. pavyzdžių). Iš gramatinių strategijų buvo taikytos: tiesioginis vertimas (angl. *literal translation*), kalkė (angl. *loan/calque*), formos perdarai (angl. *unit shift*). Iš pragmatinių strategijų aptikta eksplikacija (angl. *explicitation*), praleidimo strategija (angl. *omission*), iš semantinių – sinonimija (angl. *synonymy*), perfrazavimas (angl. *paraphrase*), distribucijos keitimo strategija (angl. *distribution change*). Visos minėtos strategijos buvo taikytos po vieną arba po kelias (duomenys pateikti 1 lentelėje). Kiekybinės deminutyvų vertimo analizės rezultatai leidžia tvirtinti, kad kiek daugiau deminutyvų reikšmių liko neperteiktos. Šią grupę sudaro 244 pavyzdžiai.

Eil. Nr.	Taikyta vertimo strategija	Vertimo pavyzdžių skaičius	Vertimo pavyzdžių skaičius procentais
Gramatinės vertimo strategijos			
1.	Tiesioginio vertimo strategija	20	4,7 proc.
2.	Formos perdarai	121	28,1 proc.
3.	Kalkė	40	9,3 proc.
Semantinės vertimo strategijos			
4.	Sinonimų parinkimas	27	6,3 proc.
5.	Perfrazavimas	4	0,9 proc.
6.	Semantinės distribucijos keitimas	197	45,8 proc.
Pragmatinės vertimo strategijos			
7.	Praleidimo strategija	7	1,6 proc.
Gramatinės ir pragmatinės vertimo strategijos derinimas			
8.	Kalkė ir eksplikacija	14	3,3 proc.
Bendras pavyzdžių skaičius		430	100 proc.

1 lentelė. Tiriamosios medžiagos deminutyvų vertimo kiekybinės analizės duomenys

Stengdamiesi išlaikyti lietuvių meninių tekstų deminutyvų subjektyvų turinį, prancūzų vertėjai dažniausiai (121 pavyzdys, t. y. 28,1 proc.) rinkosi formos perdarų strategiją – vartojo prancūzų kalbai būdingas leksines analitines formas:

- (4) *Moteris prisitraukė vaiko **lovele** ir atsigulusi paėmė į saują vaiko **rankytę**. (Juk 26)*
*La femme approcha d'elle **le petit lit**, se coucha et prit **la minuscule main** du bébé dans la sienne. (Jukn 307)*
- (5) *Penktąjį rytą sudėjo laiškus į gražią **krūvelę** ir perrišo kaspinu. (Gav 56)*
*Le cinquième matin, il rassembla les lettres en **un joli petit tas** qu'il noua avec un ruban. (Gav1 292)*
- (6) *Dabar turbūt dar nusipirks sau duonos **riekelę** ir eis namo pusryčiauti. (Sav1 53)*
*Maintenant, elle va probablement s'acheter **un peu de pain** pour le déjeuner puis rentrer chez elle. (Sav2 243)*
- (7) *Dabar jau ką... nesikrimsk, **vaikeli**. (Gra 267)*
*Maintenant on n'y peut rien... ne t'en fais pas, **mon garçon**. (Gran 50)*
- (8) *Daugysk sakiau: pasirenk iš anksto, **vaikeli**, atsisveikink su ja. (Gav 54)*
*Je l'ai dit souvent: prépare-toi à l'avance, **mon enfant**, dis lui adieu. (Gav1 288)*

Analizuojamų vertimo tekstų leksines analitines formas sudarė pagrindinė leksema su papildomais leksiniais vienetais: dažniausiai būdvardžiais (*kryželis – une **petite** croix*, *senučiukė – une **petite** vieille*, *suoliukas – un **petit** banc*, *sodybėlė – le **petit** domaine*, *studentčiokas – un **petit** étudiant*, *moterėlė – une **bonne** femme*, *bobelė – une **bonne** femme*), įvardžiais (*dievulėlis – **mon** Dieu*, *knygutė – **mon** calepin* ir kt.), daiktavardžiais (*riekelė – **un peu de pain*** ir kt.). Iš visų papildomų leksinių priemonių dažniausia laikytinas būdvardis **petit**, **-e**, 'mažas, -a' kartu su pagrindiniu analitinės konstrukcijos žodžiu sudaręs bendrą semantinių komponentų junginį ir perteikęs mažybinę, maloninę ir mažybinę-maloninę lietuvių deminutyvų reikšmę. Gausus vertimo tekstų analitinių formų vartojimas verčiant lietuvių kalbos deminutyvus, atspindi analitinį prancūzų kalbos pobūdį. Pasak prancūzų deminutyvų tyrėjo S. Bidaud, prancūzų kalba yra pati analitiškiausia iš visų romanų kalbų, todėl nenuostabu, kad deminutyvai, kaip sintetinės kalbos ypatybė, dabartinėje prancūzų kalboje beveik visai prarado vitališkumą, kurio didžiausias nykimas konstatuotas klasicizmo laikotarpiu (2012, 54, 57–58).²

² <...> *le français est une langue essentiellement analytique, et est d'un degré d'analyticité beaucoup plus fort que l'espagnol, l'italien ou le portugais* (S. Bidaud 2012, 54); *«Il n'est pas étonnant dès lors que le diminutif, qui est un élément synthétique, ait perdu toute sa vitalité en français moderne et demeure essentiellement lexicalisé»* <...> (Bidaud 2012, 58).

Antra pagal dažnį deminutyvų reikšmės perteikimo strategija laikytinas semantinis sinonimų parinkimas (pavyzdžiai sudaro 6,3 proc. visų nagrinėjamų deminutyvų). Taikydami šią strategiją vertėjai rinkosi ne deminutyvą, bet deminutyvo reikšmę turintį sinoniminį leksinį vienetą. Semantinio sinonimų parinkimo strategija leido realizuoti vertime deminutyvų emocinį turinį, funkciją, perteikti kultūrinį vertinimą:

- (9) *Valentinas Pliskus visas nutirpdavo, sustingdavo į kuolą, o jei per fizinio auklėjimo pamokas jį netyčia prispausdavo kokia krūtiningsnė **mergiotė** (pavyzdžiui, bėgant kombinuotas estafetes ar mišriomis komandomis žaidžiant krepšinį), <...> (Kun 18)*
*Lorsqu'il effleurait une fille par hasard, Valentinas Pliskus se liquéfiait totalement, se pétrifiait, et si pendant les cours d'éducation physique, il se serrait contre **une môme** avec une forte poitrine (par exemple, en courant le relais combiné ou en jouant au basket dans des équipes mixtes), <...> (Kunč 231–232)*

Trečioji, kiek rečiau taikyta lietuvių kalbos deminutyvų vertimo strategija yra tiesioginis vertimas (aptikta 20 pavyzdžių, jie sudaro 4,7 proc. visų vertimo pavyzdžių), kai vertėjai rinkosi tos pačios reikšmės ir funkcijos prancūzų kalbos deminutyvą:

- (10) *Pirmą kartą, kai jis atvažiavo su Irena, **trobelė** jam pasirodė nepaprastai jauki ir miela. (Gra 262)*
*La première fois qu'il était venu avec Irena, **la maisonnette** lui avait paru très agréable et accueillante. (Gran 44)*
- (11) *Ką tos **mergytės**... Manot, kad jų motina... (Gru 17)*
*Que deviendraient-elles, ces **fillettes**... Vous pensez que la mère... (Gruš 145)*
- (12) *Namas triaukštis, mūrinis, su erkeriu, su **bokšteliu**, gatvės, sukančios ir kylančios į kalną, kampe. (Va 7)*
*Le bâtiment en brique à deux étages, orné d'un oriel et d'**une tourelle**, est situé au coin d'une rue qui gravit la coline. (CL4 45)*
- (13) *<...> Vytautui Berankiui patiko Vilnius, senos įkaitusios **gatvelės** rodėsi mielesnės už ramią tėviškės ežerų gaivą. (Gav 41)*
*<...> Vytautas Berankis aimait Vilnius, ses vieilles **ruelles** brûlantes lui semblaient plus agréables que la fraîcheur tranquille des lacs de sa terre natale. (Gav1 272)*
- (14) *Rado tą **knygutę** kietais viršeliais apirusioje bromoje, pavartė, virpančia ranka įsikišo į kišenę ir ūmai panūdo bėgti nuo savęs, <...> (Gav 42)*
*Puis il trouva ce **livret** à couverture rigide avec une vieille photo au bromure d'argent abîmée; il l'ouvrit, le mit dans sa poche d'une main tremblante, et ressentit aussitôt le besoin de fuir, <...> (Gav1 273)*

Nagrinėjant tiriamąją medžiagą pastebėtos tik kelios tekstuose pasikartojusios prancūzų kalbos daiktavardžių deminutyvų priesagos: *-et, -ette; -el, -elle; -ule* (pvz., *monticule*); *-eau* (pvz., *ruisseau*), leidusios adekvačiai perteikti verčiamų deminutyvų turinį. Nors lietuvių tekstuose aptikta 13 skirtingų priesagų, su kuriomis buvo sudaryta 430 daiktavardinių deminutyvų, prancūzų kalbos vertimuose pasitaikė tik keturių rūšių deminutyvų priesagos (tos pačios priesagos vyriška ir moteriška forma traktuojama kaip viena) ir 20 jų daiktavardinių vedinių. Tai rodo menką analitinės prancūzų kalbos daiktavardžių deminutyvų darybinį potencialą ir palyginti retesnę deminutyvų pasiskirstymą meniniuose tekstuose. Versdami lietuvių noveles, gimtakalbiai prancūzų vertėjai atsižvelgė į minėtas ypatybes, todėl retai rinkosi tiesioginio deminutyvų vertimo strategiją.

Lietuvių autorių tekstuose daiktavardžių deminutyvais referuojamą subjektyvųjį turinį vertimuose leido perteikti kalkės derinimas su viena iš pragmatinių vertimo strategijų – eksplikacija. Derindami minėtas gramatinę ir pragmatinę strategijas, vertėjai dažniau (14 pavyzdžių, t. y. 3,3 proc.) vertė maloninę reikšmę turinčius tikrinių daiktavardžių deminutyvus, atspindinčius tarpasmeninius veikėjų santykius. Palikę vertimuose veikėjų pavardžių ir vardų lietuviškus deminutyvus, prancūzų vertėjai juos aiškino išnašose:

(15) – *Adomėli*, tu lėlė nematyta, kad tave žmona taip numyluotų, paklausyk manęs, imkim pjūklą ir pjaukim.

Tačiau Adomas vis skina skiedras, net kirvio ašmenys zvimbia. (Gru 13)

– *Adomėlis*, hé, espèce de poupée en bois! Si ta femme te câlinait comme ça! Écoute donc: il faut scier, maintenant.

Mais *Adomas*³ continuait à faire voler les copeaux, et tinter le tranchant de la hache. (Gruš 141)

(16) *O* kai siuvėjas numirė, tetos atidavė *Valiušį* į mokyklos bendrabutį. Turko ir *Valentino* lovos stovėjo greta. (Kun 17)

Quand le couturier décéda, les tantes confièrent *Valius* à l'internat de l'école. Les lits du Turc et de *Valentinas*⁴ étaient côte à côte. (Kunč 230)

Išnašų paaiškinimai teikė kultūrinės informacijos prancūzų skaitytojams, pabrėžė deminutyvų svarbą lietuvių tekstuose ir kalboje.

³ *Adomėlis est un diminutif de Adomas (N.D.T).* 'Adomėlis yra Adomo deminutyvas (vertėjo past.)'.

⁴ *Valentinas Pliskus est un des personnages de l'histoire. Les diminutifs étant très courants en Lituanie, l'auteur appelle souvent Valentinas par ses surnoms: Valius, Valiusi, ... (N.D.T).* 'Valentinas Pliskus yra kūrinio veikėjas. Kadangi lietuvių kalba pasižymi gausiu deminutyvų vartojimu, todėl autorius Valentiną kartais vadina kitaip: Valius, Valiušis, ... (vertėjo past.)'.

Originalo deminutyvu reiškiamą kontekstinę reikšmę ir atliekamą funkciją leido perteikti ir semantinė vertimo strategija – perfrazavimas, kuriuo nebuvo išlaikytas originalo ir vertimo vienetų išorinis leksinis panašumas, bet deminutyvo turinys buvo perteiktas perifraze. Pastebėta, kad šią strategiją vertėjai taikė versdami ironijos, menkinamosios ir didumo reikšmės keturis deminutyvus, t. y. 0,9 proc. pavyzdžių, kurių turiniui ir funkcijai nusakyti vertimo kultūros ekstralingvistinėje situacijoje labiau tiko kitoks įvardijimas. Perifrazės pasirinkimą verčiant nagrinėjamus mikrostruktūrinius teksto vienetus determinavo kalbinis ir kultūrinis kontekstas:

(17) *Ir tada jis sukryžiuoja rankas ant krūtinės, žiūri prisimerkęs iš po savo nepakartojamos skrybėlės į šlykštaus prakaito išpiltą virpantį žmogeliūkštį, nusispjauna jam tarp kojų ir pro sukąstus dantis iškošia:*

– Nuomininke... (Šal 11)

Il croise alors ses bras sur sa poitrine, cligne des yeux sous son chapeau inimitable, regarde le moins que rien qui frémît, rempli d'une sueur répugnante, il crache à ses pieds et murmure entre ses dents serrées:

– Locataire ... (Šalt 83)

(18) *<...> paskui angliakasių miestelis prie kalvos prilipęs, siauri šaligatviai, namai anglim apnešti, tuščia gatvė brukavota, vargas-vargelis, pradėjo lyt smarkiau, mūsų autobusas stabtelėjo, <...> (Lan 186)*

Puis la petite ville de mineurs accrochée à la montagne, les trottoirs étroits, les maisons couvertes de charbon, la rue pavée et vide, une vie de dur labeur, il a commencé à pleuvoir plus fort, notre autobus a freigné, <...> (Land 125)

Visos penkios subjektyvųjų deminutyvų turinį padėjusios perteikti gramatinės, semantinės ir pragmatinės strategijos rodo kūrybiškus vertėjų sprendimus, gerą kultūrinį kalbos reiškinų vertinimą, o patį vertimą – kaip daugiasluoksnį hierarchinį procesą, apimančią kalbos ir kultūros vienovę.

Nagrinėjant tiriamosios medžiagos deminutyvų reikšmių neperteikimo atvejus, nustatyta, kad dažniausiai buvo taikyta (beveik 45,8 proc. visų pavyzdžių) semantinės distribucijos keitimo strategija, kuri lėmė deminutyvo emocinės reikšmės neutralizavimą. Ši reikšmė išnyko ir taikant vieną iš pragmatinių vertimo strategijų – praleidimą (7 pavyzdžiai, t. y. 1,6 proc. visų nagrinėjamų atvejų) ir gramatinę vertimo strategiją – kalkinį vertimą (40 pavyzdžių, t. y. 9,3 proc.). Minėtų trijų vertimo strategijų pasirinkimą ir deminutyvo vertimą stilistiškai neutraliu leksiniu vienetu pirmiausiai lėmė deminutyvų neavartojimas kai kuriose prancūzų sociokultūrinėse ir kalbinėse situacijose, tarpasmeninių ryšių raiškos, kultūrinio vertinimo skirtumai lietuvių ir prancūzų kultūroje:

- (19) *Net kai kasmet kovo penktąją ateidavo Aleksys ir jiedu uždegdavo žvakutę prie nupieštų iš atminties portretų, – ir tada nekalbėdavo.* (Gav 1989, 40)
Même quand Alexis venait, le cinq mars, comme chaque année, et qu'ils allaient ensemble allumer des bougies près des portraits qu'ils avaient dessinés de mémoire, même alors, ils n'en parlaient pas. (Gav1 270)
- (20) – *Nežinau, kaip čia sveteliui patiks... – jau aiškiai veidmainiavo boba.* (Sav 43)
 – *Je ne sais pas comment ça va plaire à l'invité ..., disait désormais sournoisement la Viksva.* (CL2 56)
- (21) *Bliūdas buvo tik retai išimamas, kunigėliui apsistojus ar gydytojui apsilankius.* (Sav 40)
On ne sortait la cuvette qu'à de rares occasions: lorsque le prêtre passait la nuit ou bien lorsque le docteur venait. (CL2 53)

Pateikti pavyzdžiai leidžia tvirtinti, kad prancūzų vertėjai paisė tam tikrų socialinių savo kultūros kontekstų, todėl rinkosi situaciniu požiūriu įprastesnius leksinius vienetus. Tarkime, aprašant mirusiųjų pagerbimą, lietuvių teksto deminutyvas *žvakutė* virto ekstralingvistiniu požiūriu prancūzams įprastesniu žodžiu – *une bougie* ‘žvakė’. Panašiai atsitiko verčiant maloninės reikšmės lietuvių kalbos deminutyvus *kunigėlis*, *svetelis* (20, 21 pavyzdžiai) ir kt. Jais lietuvių tekstuose autoriai reiškė socialiai įprasmintus šiltus ir pagarbius tarpasmeninius santykius. Atsižvelgę į prancūzų sociokultūrinę situacinę kalbos vartoseną, neįprastą kreipimąsi į kunigą ar svečią deminutyvu, vertėjai motyvuotai rinkosi semantinės distribucijos keitimo strategiją – neutralizavo lietuvių tekstų deminutyvų reikšmę. Šiai vertimo strategijai priskirtini ir kiti deminutyvų subjektyviojo turinio neutralizavimo atvejai, priklausę ne nuo sociokultūrinio konteksto, bet nuo prancūzų kalbos tekstų deminutyvų vartosenos dažnio dėsningumų ir individualių vertėjų sprendimų. Kadangi prancūzų kalbos tekstai nepasižymi dideliu deminutyvų vartojimo dažniu, siekdami vertimo teksto kalbos natūralumo, vertėjai rinkosi semantinės distribucijos keitimo strategiją:

- (22) – *Ir iš manęs išaugo medelis?* (Juk 39)
 – *Et un arbre va pousser sur moi?* (Jukn 314)
- (23) *Šuo kilstelėjo antakius ir, nejudėdamas daugiau nė vienu raumenėliu, suvizgino uodegą.* (Juk 30)
Le chien leva les sourcils et, sans faire bouger le moindre de ses autres muscles, remua la queue. (Jukn 309)

(24) *Liūdnomis akimis žiūrėjo į mane nelaimingas **gyvulėlis**, tarsi klausdamas, ką aš darau... ir laukė.* (BiJ 140)

*Le malheureux **animal** me regardait avec des yeux tristes comme pour me demander ce que je faisais... et il attendit.* (CL3 36)

(25) *Pliskus pastato savo **mašinėlę** į skardinį garažą ir prašo kaimyną pametėti juodu iki kokios kavinės.* (Kun 20)

*Pliskus a rangé sa **voiture** dans le garage en tôle et demande au voisin de les déposer tous les deux dans un café.* (Kunč 234)

Septyni tiriamųjų novelių deminutyvai (1,6 proc. visų pavyzdžių) vertimuose buvo neutralizuoti taikant pragmatinę vertimo strategiją – praleidimą. Šis vertėjų sprendimas atspindėjo norą vengti stilistiškai ir semantiškai perteklinių, tekste jau minėtų žodžių, kai ekstralingvistinė situacija savaime buvo aiški iš konteksto arba ją nusakė kitos leksinės priemonės:

(26) *Po pietų ji nunešė mažylį į vaikų kambarį, norėjo pakeisti **drabužėlius**, tačiau pagalvojusi paliko raičiotis lovelėje pusnuogi.* (Juk 43)

*Après le déjeuner, elle porta le bébé dans sa chambre, voulu **le changer**, mais après réflexion, elle le laissa couché dans le lit à moitié nu.* (Jukn 317)

(27) *Staiga iš raukšlės išniro vienas šuniukas ir lėtai, bet stipriai irdamasis **letenėlėmis**, ėmė kilti į viršų.* (Juk 42)

*Soudain, un chiot sortit de sous un pli du tapis, et commença à remonter à la surface **en nageant** lentement mais avec détermination.* (Jukn 316)

Praleidimo strategiją vertėjai taikė versdami įterpinius, kreipinius (*vyruti, vyručiai, broleli, brolyti* ir kt.), kurie tekstuose nereiškė tikrų gimininių ryšių, bet rodė artimus, šiltus tarpasmeninius veikėjų santykius. Kadangi ši deminutyvų vartoseną prancūzų kalboje nėra įprasta, vertėjai dažniausiai juos praleisdavo:

(28) – *Medis – gyvas daiktas, **vyručiai**, jis parodo kartais ir savo įnorių: būtinai virsta priešingai, negu manai jį nuleisti.* (Gru 18)

– *Un arbre, c'est un être vivant, et des fois il fait des caprices: tu veux qu'il tombe d'un côté, et il veut à tout prix tomber de l'autre.* (Gruš 146)

Tam tikra lietuvių novelių deminutyvų neutralizavimo atmaina galima laikyti tikrinių daiktavardžių deminutyvų vertimą kalke, nenurodant jais nusakomos deminutyvų reikšmės. Šie pavyzdžiai sudaro 9,3 proc. visų vertimo pavyzdžių:

- (29) *Saugok Dieve, jis nelaukė jos mirties, nei jis, nei jo tėvas – Uršulėlė jiems netrukdė.* (Gra 264)
Que Dieu en soit témoin, ils n'attendaient pas la mort de cette femme, ni lui, ni son père: Ourchoulélé ne les dérangeait pas. (Gran 46)
- (30) **Katryt, Katryt!** *aš nebegaliu, jėzusmarija, turkų būgnai, upė, verdanti per akmenis, mano rankos spaudžia varstotą, ai!!!..* (Lan 190)
Katryt! Katryt! *Je n'en peux plus, Jésus Marie Joseph, les tambours turcs, la rivière qui bouillonne à travers les pierres, mes mains serrent l'établi, aie!!!...* (Land 131)
- (31) **Steputė** *ilgai verkė. Kai motina išėjo, ji prislinko, atsiklaupė, išbučiavo man kojas ir pasakė, kad aš už saulę gražesnis.* (Gru 17)
Steputė *s'est mise à pleurer. Et quand sa mère est partie, elle s'est approchée de moi, s'est mise à genoux, a embrassé mes pieds, et a dit que j'étais plus beau que le soleil.* (Gruš 145)

Cituoti ir kiti tiriamosios medžiagos deminutyvai (*Uršulėlė, Steputė, Levoniukas, Katrytė* ir kt.) prancūzų kalbos tekstuose virto sunkiai perskaitomais transliteruotais arba originalios rašybos egzotizmais, kurie neteikė vertimo skaitytojams informacijos apie veikėjų tarpusavio santykius, požiūrio į kitą asmenį, neišreiškė lietuvių deminutyvų emociinės konotacijos. Nors vertėjai patys sprendė, kurias vertimo strategijas taikyti ir kaip „atvesti“ lietuvių autorius pas prancūzų skaitytojus, bet per dažnas ir neapdairus lietuvių meninių tekstų deminutyvų neutralizavimas panaikino dalį stilistinių diferencinių požymių, kultūrinės teksto prasmės, kliudė vertimo skaitytojams plėsti kultūrinį akiratį.

4 Išvados

Išnagrinėjus penkiolikos lietuvių novelių, sudarančių apie 156 puslapius, deminutyvų vartojimą ir vertimą į prancūzų kalbą, galima daryti tokias išvadas:

1. Tiriamosios medžiagos pavyzdžių analizės rezultatai leidžia teigti, kad lietuvių novelių deminutyvų vertimas į prancūzų kalbą nėra vien kalbinis veiksmas, o greičiau sociokultūrinių, ekstralingvistinių ir lingvistinių situacijų determinuota kultūrinė ir kalbinė transpozicija, kurią vertėjai realizuoja taikydami įvairias vertimo strategijas.
2. Didelis konotacinį reikšmės komponentą turinčių deminutyvų skaičius – 430 pavyzdžių, sudarytų su 13 skirtingų pasikartojančių priesagų, leido šį leksinį vienetą

laikyti diferenciniu lietuvių novelių stilistiniu požymiu, perteikiančiu tekstų lyrizmą, sociokultūrinės reikšmės ir tarpasmeninius veikėjų santykius.

3. Tiriamuosiuose tekstuose deminutyvai reiškė mažybines (265 pavyzdžiai), maloninę (127 pavyzdžiai), mažybines-maloninę (17 pavyzdžių), ironijos (15 pavyzdžių), menkinamąją (5 pavyzdžiai) ir didumo (1 pavyzdys) reikšmes. Kiekybinis reikšmių pasiskirstymas dažniausiomis iš jų leido laikyti mažybines ir maloninę reikšmę.

4. Nustatytos produktyviausios deminutyvų priesagos (-*elis*, -*ė*; -*ėlis*, -*ė*; -*iukas*, -*ė*; -*iutis*, -*ė*; -*ytis*, -*ė*) atitiko „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ teiginius ir duomenis apie jų pasiskirstymą meniniuose tekstuose. Tai paremia mintį apie deminutyvų beveik pastovų dažnį lietuvių autorių prozoje, jų semantinę, stilistinę vertę, kurios negalima nepaisyti verčiant meninius tekstus.

5. Norėdami perteikti deminutyvais referuojamą turinį (pavyzdžiai sudaro 43,3 proc. visų nagrinėjamų atvejų), vertėjai dažniausiai rinkosi formos perdarų strategiją – vartotojo prancūzų kalbai būdingas leksines analitines formas (28,1 proc. pavyzdžių), kiek rečiau – sinonimijos parinkimą (6,3 proc. pavyzdžių), tiesioginį vertimą (prancūzų kalbos deminutyvais vertė 4,7 proc. pavyzdžių) arba iš karto derino dvi strategijas (kalkės ir eksplikacijos – 3,3 proc. pavyzdžių). Deminutyvų reikšmę leidusi perteikti semantinė perfrazavimo strategija sudarė tik 0,9 proc. pavyzdžių. Visų išvardintų vertimo strategijų taikymas rodo prancūzų vertėjų kūrybiškumą, tinkamą kultūrinį kalbos reiškinių vertinimą, o patį vertimą – kaip daugiasluoksnį hierarchinį procesą, atspindintį kalbos ir kultūros vienovę.

6. Nusprendę neutralizuoti lietuvių kalbos deminutyvų emocinę konotaciją (pavyzdžiai sudaro 56,7 proc. visų nagrinėjamų atvejų), vertėjai taikė semantinės distribucijos keitimo (45,8 proc. pavyzdžių), pragmatinę praleidimo (1,6 proc. pavyzdžių) ir vertimo kalke (9,3 proc. pavyzdžių) strategiją. Konotacinės deminutyvų reikšmės neutralizavimą lėmė sociokultūrinis kontekstas, situacinė prancūzų kalbos vartosena, menkesnis deminutyvų darybinis potencialas ir kiekybiškai mažas jų įprastinis dažnis prancūzų meniniuose tekstuose.

7. Deminutyvų vartojimo ir vertimo tyrimas leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjami daiktavardžių vediniai yra diferencinis stilistinis lietuvių meninių tekstų požymis, perteikiantis sociokultūrinę tikrovės interpretaciją, tekstų lyrizmą, emocines konotacijas. Visa tai lemia būtinybę itin apdairiai rinktis deminutyvų vertimo strategijas, atsižvelgti į konkrečiai realizuotą deminutyvo reikšmę, kad tekstai neprarastų stilistinio savitumo ir vertimo skaitytojais nebūtų nušalinti nuo kultūrinių teksto reikšmių interpretavimo, kultūrinio pažinimo galimybės.

Duomenų šaltiniai

- Bil Biliūnas, J. 1980. Brisiaus galas. *Raštai I. Proza ir poezija*. Vilnius: Vaga. 184–186.
- BiJ Biliūnas, J. 1980. Kliudžiau. *Raštai I. Proza ir poezija*. Vilnius: Vaga. 140–141.
- CL2 Savickis, J. 2001. La flûte (traduit par M. Vitureau). *Cahiers lituaniens*, 2, 50–57.
- CL3 Biliūnas, J. 2002. „Touché!“ („Kliudžiau“) et „La fin de Brisius“ („Brisiaus galas“) (traduit par I. Chandavoine-Urbaitis). *Cahiers lituaniens*, 3, 35–38.
- CL4 Vaičiūnaitė, J. 2003. L’annuaire téléphonique (traduit par L. Edel-Matuolis). *Cahiers lituaniens*, 4, 45–47.
- Gav Gavelis, R. 1989. Berankis. *Novelės metai 1988*. Vilnius: Vaga. 39–57.
- Gav1 Gavelis, R. 2003. Le manchot (traduit par M. Puig). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 265–293.
- Gra Granauskas, R. 2000. Su peteliške ant lūpų. *Su peteliške ant lūpų*. Vilnius: Presvika. 255–276.
- Gran Granauskas, R. 2003. Un papillon sur la bouche (traduit par M. Barakauskaitė). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 33–61.
- Gru Grušas, J. 1998. Už saulę gražesnis. *Už saulę gražesnis*. Vilnius: Baltos lankos.
- Gruš Grušas, J. 2003. Plus beau que le soleil (traduit par M. Barakauskaitė). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 139–151.
- Juk Juknaitė, V. 1995. *Stiklo šalis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Jukn Juknaitė, V. 2003. Le pays de verre (traduit par A. Melkūnaitė, L. Muhleisen). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 295–320.
- Kun Kunčinas, J. 1996. Turkas. Meilės istorija. *Menestreliai maksi paltais*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 16–22.
- Kunč Kunčinas, J. 2003. Le Turc. Une histoire d’amour. *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 227–237.
- Lan Landsbergis, A. 1992. Dainos gimimas. *Kelionės muzika*. Vilnius: Vaga. 180–190.
- Land Landsbergis, A. 2003. Genèse d’une chanson (traduit par M. Puig). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 115–131.
- Par Parulskis, S. 2002. Šiaurinė kronika. *Siužetų siūlau nušauti*. Vilnius: Baltos lankos. 59–65.
- Paru Parulskis, S. 2003. Une chronique du Nord. *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 189–198.
- Rad Radvilavičiūtė, G. 2002. Lietingų kurorto dienų prisikėlimai. *Siužetų siūlau nušauti*. Vilnius: Baltos lankos. 136–142.

- Radv Radvilavičiūtė, G. 2003. Résurrection des jours de pluie de la station balnéaire. *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 199–208.
- Sav Savickis, J. 1997. Fleita. *Vasaros kaitros*. Vilnius: Baltos lankos.
- Sav1 Savickis, J. 2006. Raudoni batukai. *Novelės*. Vilnius: Žaltvykslė. 52–62.
- Sav2 Savickis, J. 2003. Les souliers rouges (traduit par M. Vitureau). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 239–256.
- Šal Šaltenis, S. 1983. Amžinai žaliuojantis klevas. *Atminimo cukrus*. Vilnius: Vaga.
- Šalt Šaltenis, S. 2003. L'érable éternellement verdoyant (traduit par I. Chandavoine-Urbaitis). *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 77–83.
- Škė Škėma, A. 1994: Anapus Nemuno. *Rinktiniai raštai I. Proza*. Vilnius: Vaga. 440–444.
- Škėm Škėma, A. 2003. De l'autre côté du Niėmen. *Des âmes dans le brouillard*. Caen: Presses Universitaires de Caen. 105–113.
- Va Vaičiūnaitė, J. 1996. Telefonų knyga. *Vaikystės veidrody*. Vilnius: Baltos lankos.

Literatūros sąrašas

- Arrivé, Michel, Françoise Gadet, Michel Galmiche. 1986. *La grammaire d'aujourd'hui: guide alphabétique de linguistique française*. Paris: Flammarion.
- Baker, Mona. 1992. *In other words: A Coursebook on Translation*. London & New York: Routledge.
- Bidaud, Samuel. 2012. Sur la perte de vitalité du diminutif en français. *Revista de Filología Románica*, 29: 1, 51–58.
- Bloomfield, Leonard. 1955. *Language*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Caro Dugo, Carmen. 2012. Balio Sruogos „Dievų miško“ vertimai į ispanų kalbą: raiškos priemonės. *Kalbų studijos /Studies about languages*, 16, 56–63.
- Chesterman, A. 1997. *Memes of Translation*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. 2006. (ats. red. Vytautas Ambrazas). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Eco, Umberto. 2003. *Dire quasi la stessa cosa. Esperienze di traduzione*. Milano: Bompiani.
- Eco, Umberto. 2007. Pasakyti bemaž tą patį. Vertimo patirtys (vertė L. Rybelis). *Metai. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Gudavičius, Aloyzas. 2000. *Etnolingvistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Grevisse, Maurice. 1993. *Le bon usage. Grammaire française*. Paris – Louvain-la-Neuve: Duculot.

- Leonavičienė, Aurelija, Jolita Valeikaitė. 2012. Lietuvių kalbos deminutyvų vartojimas ir jų vertimas į prancūzų kalbą S. T. Kondroto romane „Žalčio žvilgsnis“. *Kalba ir kontekstai*, V(1), 89–97.
- Macienė, Jurgita. 2006. Deminutyvų vaidmuo stiliaus figūrose. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 10, 88–98.
- Macienė, Jurgita. 2007. Deminutyvų atitikmenys vertime į anglų kalbą (Vincio Ramono romanas *Kryžiai*). *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 3, 97–108.
- Mounin, Georges. 1963. *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris: Éditions Gallimard.
- Nida, Eugene A. 1945. Linguistics and Ethnology in translation problems. *Word*, 2, 194–208.
- Niklas-Salminen, Aino. 1997. *La lexicologie*. Paris: Armand Colin.
- Ricœur, Paul. 2010. *Apie vertimą*. Vilnius: Aidai.
- Zabarskaitė, Jolanta. 2006. Ekspresyvioji lietuvių kalbos leksika ir vartosenos žodynai. *Aiškinamųjų bendrinės kalbos žodžių aktualijos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 170–180.

Particularités linguistiques et culturelles des diminutifs de la littérature lituanienne, leur traduction en français

Aurelija Leonavičienė

Résumé

Étant courants dans les langues synthétiques, les diminutifs sont d'une vitalité très grande en lituanien par rapport aux langues romanes, par exemple, le français. Là où le lituanien utilise les diminutifs d'une manière abondante et conserve à peu près quatre-vingt morphèmes diminutifs, le français, lui, préfère la tournure analytique avec des adjectifs «petit», «bon», etc., ou utilise des diminutifs à l'état lexicalisé. De point de vue quantitatif, un grand nombre de diminutifs dans les textes de la littérature lituanienne, permet d'exprimer le lyrisme des textes, certaines particularités stylistiques, sociolinguistiques et socioculturelles. Pour cette raison, les diminutifs sont considérés comme des éléments de textes / de discours et non seulement de langue.

L'article a pour but de décrire les diminutifs lituaniens, de présenter les résultats de l'analyse de leur fréquence dans les textes analysés, leur valeur sémantique, la productivité de leurs morphèmes suffixales ainsi que de décrire les stratégies de la traduction des

diminutifs lituaniens en français. L'analyse de la traduction permet de faire apparaître certaines stratégies de la traduction des diminutifs pendant la période de 2000–2012.

La source analysée est constituée de 15 nouvelles lituaniennes contemporaines (de R. Granauskas, R. Gavelis, A. Landsbergis, J. Kunčinas, V. Juknaitė, S. Parulskis, G. Radvilavičiūtė, etc.) et de leurs traductions en français, publiées dans „Des âmes dans le brouillard“ (Presses universitaires de Caen, 2003) et les „Cahiers Lituaniens“ de 2000–2012. L'analyse des diminutifs est faite par le moyen des méthodes descriptive, analytique et comparative.

Įteikta 2013 m. balandžio mėn.